

Vida Wedam

VLOGA ZGODOVINE V USMERJENEM IZOBRAŽEVANJU

Osnova za razpravo

Referat na XVIII. zborovanju slovenskih zgodovinarjev, Kranjska gora—Jesenice, 29. sept. — 2. okt. 1976

Glede na smernice Resolucije X. kongresa ZKJ¹ in VII. kongresa ZKS o socialistični samoupravní preobrazbi vzgoje in izobraževanja se je Zavod SR Slovenije lotil reforme šolstva v usmerjeno izobraževanje in ta se zdaj poskusno izvaja že v drugem letu prve faze usmerjenega izobraževanja v pedagoški smeri.

Ker je bilo o reformi že mnogo napisanega, ne bi ponavljala problematike usmerjenega izobraževanja v celoti, ampak bi opozorila na razpravo Zdenka Medveša: Preobrazba vzgoje in izobraževanja v SFRJ,² ki navaja tudi potrebno literaturo za reformno gibanje v vseh republikah in pokrajinah SFRJ.

Za slovenski model reforme je najpomembnejša razprava: Preobrazba srednjega šolstva v usmerjeno izobraževanje³ in članki Draga Glogovška, Karla Kolsa, dr. Avgušтина Laha, Borisa Lipužiča, Alojza Novaka, Emila Rojca, Ele Ulrih-Atene in drugih.

Omenjeni članki kažejo, do katere stopnje so prišle republike v svojih reformnih poskusih in kakšen je celotni koncept reforme v SR Sloveniji. Nas pa zanima predvsem zgodovina.

Začasni učni načrt za zgodovino v usmerjenem izobraževanju — pedagoška smer smo izdelali pedagoški svetovalci Zavoda SR Slovenije za šolstvo Miro Nakrst, Ivan Sernec in Vida Wedam na podlagi predmetnika, ki daje zgodovini v prvi fazi 144 ur, to je 72 ur v enem letu ali 2 uri tedensko. Tako število učnih ur ima zgodovina tudi v drugih socialističnih republikah in pokrajinah, razen v SR Makedoniji in SAP Vojvodini, kjer ima v desetem šolskem letu celo 95 ur ali po 3 ure tedensko.

Preden smo slovenski osnutek, izdelan na podlagi skrčenega učnega načrta za gimnazije, predložili Strokovnemu svetu za vzgojo in izobraževanje v po-trditev, smo ga dali pregledati in smo se o njem posvetovali s strokovnjaki in metodiki (dr. Grafenauer, dr. Ferenc, dr. Stiplovšek, Tomaž Weber) in s praktiki. Posvetovali smo se tudi s pedagoškimi svetovalci drugih socialistič-

¹ Resolucija desetega kongresa ZKJ, Komunist, Ljubljana 1974, Naloge ZKJ v socialističnem samoupravnem preobrazanju vzgoje in izobraževanja, str. 44.

² Zdenko Medveš: Preobrazba sistema vzgoje in izobraževanja v SFRJ, Primerjava predlogov republik in pokrajin, Sodobna pedagogika 1976, št. 7/8, str. 249—272.

³ Preobrazba srednjega šolstva v usmerjeno izobraževanje, Zavod SR Slovenije za šolstvo, Ljubljana 1976, Vzgoja in izobraževanje št. 2, str. 3—23.

nih republik in pokrajin,⁴ si ogledali njihove učne načrte⁵ in ugotovili, da so vsaj v glavnem podobni našemu učnemu načrtu.⁶ Učni načrt, ki se zdaj obvezno uveljavlja v prvi fazi usmerjenega izobraževanja pedagoške smeri, je nato sprejel Sirokovni svet za vzgojo in izobraževanje na svoji 8. seji 8. julija 1976 kot začasni učni načrt.⁷

Za naš učni načrt je, tako kot za učne načrte drugih socialističnih republik in pokrajin v prvi fazi usmerjenega izobraževanja značilno, da v prvem šolskem letu ali kurzu obravnavajo učno snov od imperialističnih protislovij pred prvo svetovno vojno ali do oktobrske socialistične revolucije, v drugem razredu ali kurzu pa učno snov od tod do sodobnosti. Učni načrti republik in pokrajin za drugo šolsko leto (ali kurz) se med seboj le malo razlikujejo, pač samo toliko, kolikor to zahtevajo posebnosti socialistične republike ali pokrajine. Peti jugoslovanski simpozij o pouku zgodovine v Kranju, ki je obravnaval zgodovino NOB in socialistične revolucije, je tudi pokazal, da se v vseh republikah in pokrajinah kažejo podobna prizadevanja:

- pri sestavi učnih načrtov in učbenikov upoštevati najnovejša znanstvena spoznanja;
- razbremeniti učne načrte in učbenike nepotrebne faktografije;
- krčiti ponekod še vedno preveč poudarjeno obravnavanje vojaške zgodovine in poglobiti obravnavanje vloge zaledja ter gospodarske in kulturne zgodovine NOB;
- ustvariti korelacijo z drugimi predmeti;
- izkoristiti vzgojno vlogo pouka zgodovine za vzgojo patriotizma in zavesti bratstva in enotnosti jugoslovanskih narodov in narodnosti.

Učni načrti republik in pokrajin za 1. razred ali kurz pa se med seboj bolj razlikujejo. Od učnih načrtov, ki so bili sprejeti pred letom 1976 npr. hrvaški učni načrt začenja sistematično obravnavati učno snov šele z nastopom fevdalizma, pred tem pa poda le sociološko zasnovani uvod. Učni načrt SAP Vojvodine začenja sistematično obravnavanje učne snovi šele z začetki kapitalizma; učni načrt SR BiH pa je najbolj podoben našemu in zajema narodno in občo zgodovino od starega veka naprej.

Pri učnih načrtih SR Hrvatske, SAP Vojvodine, SR Makedonije in SR Bosne in Hercegovine je poudarek na narodni zgodovini ali pa sta narodna in obča zgodovina enako močno zastopani, pri učnem načrtu SR Slovenije pa je v usmerjenem izobraževanju poudarek na obči zgodovini, pač glede na to, da je v osnovni šoli v ospredju narodna zgodovina.

Razlike med republikami pa so tudi v tem, da smo v SR Sloveniji novi (začasni) učni načrt uvedli dosedaj le v šole pedagoške smeri, v nekaterih

⁴ Sestanki pedagoških svetovalcev za pouk zgodovine republiških in pokrajinskih zavodov za šolstvo SFRJ so bili: 7. X. 1975 v Sarajevu, 3. X. 1975 v Beogradu, 14. I. 1976 v Zagrebu, 26. III. 1976 v Ljubljani, 2. IX. 1976 v Kranju.

⁵ Osnove nastavnog programa, Povijest, Prosvjetni vjesnik, Zagreb 10. XII. 1973, str. 174–179; Programske osnove sistema i planova obrazovanja i vaspitanja, Istorija-Povijest, Republički prosvjetno-pedagoški zavod SR BiH, Sarajevo 1975, str. 50–64; Osnove sistema i planova obrazovanja i vaspitanog rada usmerenog obrazovanja, Istorija, ciklostil Pedagoškog inštituta Vojvodine, Novi Sad 1976; Zajedničke osnove jedinstvenih planova i programa vaspitno obrazovne delatnosti u osnovnom obrazovanju i u prvi fazi usmerenog srednjeg obrazovanja (načrt), ciklostil republiškega zavoda za razvoj izobraževanja in vzgoje, Skopje 1976.

⁶ Matković-Perazić-Perović: Istorija, Nastavni planovi i programi za istoriju (povijest) u zajedničkim osnovama opšteg obrazovanja (u okvirima usmerenog obrazovanja), ciklostil Republičkega prosvjetno-pedagoškog zavoda SR BiH, Sarajevo 1975.

⁷ Začasni učni načrt za zgodovino v prvi fazi usmerjenega izobraževanja (predlog), ciklostil Zavoda SR Slovenije za šolstvo, Ljubljana, 8. julija 1976.

republikah so ga uvedli v strokovne šole, v SR Hrvatski in SAP Vojvodini pa so ga uvedli že v vse srednje šole.

V SR Sloveniji se začasni učni načrt v prvi fazi usmerjenega izobraževanja pedagoške smeri zdaj poskusno uvaža že v drugi razred. V odgovorih na anketo, ki jo je izvedel Zavod SR Slovenije za šolstvo ob koncu I. polletja 1975—1976, so učitelji ta učni načrt za prvi razred ocenili kot preobširen. Brez dvoma so ga tako ocenili tisti, ki ga niso pravilno razumeli. Tisti pa, ki so ga pravilno razumeli, so o njem sodili, da je pretežek.⁸

Učni načrt namreč zahteva, da učitelji učno snov obravnavajo po problemskem metodičnem sistemu tako, da se »učna snov iz osnovne šole ne ponavlja. Se pravi, gradivo ni razporejeno v koncentričnih krogih, ampak pomeni dopolnjevanje, to je spoznavanje splošnih, globljih zgodovinskih silnic celovitega družbenega razvoja na podlagi poprejšnjega znanja in novih spoznanj«.⁹

Anketa o učnem načrtu ob koncu šolskega leta 1975/76 je dala ugodnejšo oceno, vendar obenem tudi skoraj enotno ugotovitev učiteljev, da je učni načrt brez učbenikov težko uresničljiv.

Zaradi pritožb, da je učni načrt preobširen, da je pretežak, ali da pomeni ponavljanje učne snovi v koncentričnih krogih, (kar pa ne drži), zlasti pa zaradi tega, da dosledno izpeljemo princip linearnega programiranja učne snovi od osnovne šole do konca prve faze usmerjenega izobraževanja, smo na Zavodu SR Slovenije za šolstvo izdelali v letu 1976 novi koncept učnega načrta, po katerem bi v 6. razredu osnovne šole obdelali snov od praskupnosti do konca sužnjelastniške dobe, v sedmem razredu od začetkov fevdalizma do konca razvitega fevdalizma, v osmem kapitalizem in imperializem do prve svetovne vojne, v prvem letu usmerjenega izobraževanja rast socialističnih sil in Svet in Jugoslavija med obema vojnama, v drugem razredu pa drugo svetovno vojno, NOB in socialistično revolucijo narodov in narodnosti Jugoslavije, svet po drugi svetovni vojni in graditev socialistične Jugoslavije.

Po tej zamisli smo pripravili tudi učni načrt (osnutek)¹⁰ za prvo in drugo leto usmerjenega izobraževanja s podrobno razdelitvijo učne snovi ter z metodičnimi navodili, ki vključujejo tudi navodila za seminarsko delo in za ekskurzije. Ta osnutek je pregledala komisija za sestavo učnega načrta, ki jo je imenoval Zavod SR Slovenije za šolstvo (dr. Grafenauer, dr. Stiplovšek, Ivan Grobelnik, Tomaž Weber in Vida Wedam). Komisija glede vsebine ni imela bistvenih pripomb; imela pa je pomislek glede enotnega kurza zgodovine od šestega do desetega šolskega leta zlasti zato, ker učenci, ki ne bodo prestopili v srednjo šolo, ne bodo nikoli sistematično spoznali zgodovine NOB in socialistične revolucije. To pripombo sta izrazila zlasti tudi dr. Metod Mikuž in dr. Tone Ferenc.

Učitelji srednjih šol pa so imeli pomisleke zlasti zato, »ker učenci iz osnovne šole prinesejo premalo trdno znanje in je prav, da se z učno snovjo seznanijo v drugačni, zahtevnejši obliki še enkrat«.

Tega osnutka učnega načrta za prvo fazo usmerjenega izobraževanja, ki zajema učno snov od imperialističnih nasprotij pred prvo svetovno vojno

⁸ Letna poročila o izvajanju začasnega učnega načrta v oddelkih I. razreda pedagoške usmeritve v šolskem letu 1975/76, Zavod SR Slovenije za šolstvo, Ljubljana 1976.

⁹ Začasni učni načrt za zgodovino v prvi fazi usmerjenega izobraževanja, (predlog), str. 10.

¹⁰ Učni načrt za skupno programsko osnovo v prvi fazi usmerjenega izobraževanja, predmet zgodovina, osnutek rokopa Zavoda SR Slovenije za šolstvo, Ljubljana 1976.

dalje, se pravi, ki je linearno nadaljevanje učnega načrta osnovne šole, Strokovni svet za vzgojo in izobraževanje doslej še ni obravnaval. To pa pomeni, da v prvi fazi usmerjenega izobraževanja — pedagoška smer — (v drugih srednjih šolah se usmerjeno izobraževanje še ni uveljavilo) — še vedno velja začasni učni načrt, ki je bil sprejet 8. julija 1975 in ki obravnava učno snov od praskupnosti do sodobnosti po kronološkem zaporedju, vendar problemsko. Po tem učnem načrtu pedagoške šole tudi poskusno delajo.

Med tem pa so v letošnjem šolskem letu v nekaterih republikah že dobili nove učbenike na podlagi novih učnih načrtov (SR Hrvatska, SAP Vojvodina) za usmerjeno izobraževanje, ne da bi v učnih načrtih za osnovno šolo karkoli spremenili. Nekateri teh učbenikov so strokovno, zlasti pa metodično odlični; v bistvu pa so to popravljene učbeniki za srednje strokovne šole. Nekatera zgodovinska obdobja, npr. antiko, kar v celoti izpuščajo.

Do leta 1976 SR Srbija ni imela učnega načrta za usmerjeno izobraževanje. V šolskem letu 1976/77 pa je tudi Republički zavod za unapređenje vaspitanja i obrazovanja SR Srbije pripravil učni načrt za zgodovino v prvi fazi usmerjenega izobraževanja,¹¹ ki je podoben učnemu načrtu, kot velja v pedagoških šolah SR Slovenije, le da je sicer kronološko (kot naš), vendar še bolj problemsko zasnovan. Poleg tega pa je bolj kot naš naravnan svetovno-zgodovinsko, se pravi, ni evropocentričen.

Srbski učni načrt se torej približuje tisti, četrti varianti slovenskega učnega načrta, ki je nismo izdelali, ker smo menili, da je za petnajst- ali šestnajstletne učence pretežak. Vendar bi zdaj veljavni učni načrt lahko preuredili ali razčlenili tako, da bi se popolnoma približali srbskemu učnemu načrtu.

Toda, ali tak učni načrt le ni pretežak za učence? Ali prinesejo iz osnovne šole dovolj znanja, da bi — tudi če bi imeli učbenike — tak v bistvu sociološki način podajanja lahko sprejemali? Na to vprašanje bo morala odgovoriti praksa.

Ali ne bi morda kazalo tak način podajanja prenesti v drugo fazo usmerjenega izobraževanja, ko bodo učenci zrelejši in ko si bodo zaradi posebnega zanimanja izbrali družboslovno usmeritev? In če bi tak način podajanja ostal že v prvi fazi, ali naj bi potem v drugi fazi imel za izbrane učence le neke vrste praktična znanja v obliki seminarja? Verjetno bi morali za drugo fazo usmerjenega izobraževanja izdelati več učnih načrtov glede na usmeritev, za katero se bodo odločili učenci.

Nekateri pa celo sodijo, da bi lahko izdelali popolnoma nekronološko, popolnoma tematsko-problemsko sestavljen učni načrt. Glede na to, da je bil naš visokošolski študij vsaj pretežno kronološko koncipiran, pa verjetno takega načina obravnavanja učne snovi ne bi mogli ustvariti brez pomoči znanosti.

Predvsem pa druge faze usmerjenega izobraževanja zgodovinarji sami ne bomo mogli reševati, dokler ne bo potrjen predmetnik za drugo fazo usmerjenega izobraževanja in dokler ne bomo natančno vedeli, v katerih usmeritvah bo zgodovina in koliko ur bo imela na voljo.

Ne glede na to, kako bo razporejena učna snov, pa bomo morali pri sestavi učnih načrtov in učbenikov upoštevati smotre in naloge, ki smo jih zapisali v uvodu učnega načrta, da: »...mora pouk zgodovine izhajati iz

¹¹ Načrt programa za I. fazo usmerenog obrazovanja, Istorija, ciklostil Republičkega zavoda za unapredjivanje vaspitanja i obrazovanja SR Srbije, Beograd 1976.

spoznanj marksistične zgodovinske znanosti, ki ... raziskuje in proučuje zgodovinske dogodke, pojave in procese, pri čemer odkriva splošne zakonitosti razvoja človeške družbe in omogoča njihovo uporabo v sodobni družbeni praksi.¹²

Zato pa mora biti učni načrt razbremenjen faktografije. To pa začasni učni načrt za zgodovino v usmerjenem izobraževanju je.

Zavedati se namreč moramo, da preganjanje faktografije ne pomeni mehaničnega krčenja učne snovi, ki je potrebna, da sploh lahko beremo dnevno časopisje in da razumemo sodobna dogajanja. Ne pomeni krčenje učne snovi, ki je potrebna, da lahko beremo leposlovje. Vsake besede pač ne moremo hoditi gledat v enciklopedijo, nekatere pojme moramo poznati in nekatera dejstva moramo znati, če hočemo ustvarjati komparacije in posplošitve.

Prepričana sem, da čeprav je novejša zgodovina pomembnejša, tudi starejše ne moremo popolnoma izpustiti. Marx in Engels sta svojo historično-materialistično metodo gradila tudi na starejši zgodovini. Ne smemo pozabiti, da je Marx doktoriral iz grške filozofije, Engels je pisal o nemški kmečki vojni, Edvard Kardelj pa o razvoju slovenskega narodnega vprašanja. Zavedati pa se tudi moramo, da če npr. učencem ne bomo ničesar povedali o srednjeveški Karantaniji, ne bodo mogli odgovarjati nemškimi nacionalistom v Avstriji, ki so proslavljali 1000-letnico Koroške. In kako bodo mladi ljudje brez znanja zgodovine brali Prešerna, Cankarja in druge naše pisatelje?

Zgodovina vpliva na intelekt mladega človeka, pa tudi na njegova čustva. Zato je prav, da je zgodovini v usmerjenem izobraževanju namenjenih več ur, kot jih ima doslej v strokovnih in poklicnih šolah. Prav pa je tudi, da dobi primerno število učnih ur tudi v drugi fazi usmerjenega izobraževanja v tistih usmeritvah, ki zgodovino nujno potrebujejo za nadaljnji študij, npr. bodoči učitelji, pravniki, filozofi in ekonomisti.

Gotovo pa je, da samo število učnih ur še ne pomeni uveljavljanja nekega predmeta v šoli. Gotovo je, da morajo biti oblike in metode dela privlačne, da bodo učenci sprejemali snov samostojno in z zanimanjem. O tem je bilo govora že v predhodnem predavanju.

Gotovo pa je tudi, da bo pouk zgodovine kvaliteten šele tedaj, ko bomo poleg ustreznih učnih načrtov pripravili tudi kvalitetne učbenike, zbirke zgodovinskih virov, atlase in druga učna sredstva ter priročnike za učitelje.

Zusammenfassung

DIE ROLLE DER GESCHICHTE IN DER REFORMIERTEN SCHULE

Der Verfasser des Artikels, der als Referat auf dem Treffen des slowenischen Historiker in Kranjska gora 1976 vorgelesen wurde, berichtet über die Lehrpläne für den Geschichtsunterricht in der ersten Phase der reformierten gesteuerten Oberstufe (9. und 10. Schuljahr) in den Republiken und Ländern der SFRJ, vor allem in der SR Slowenien. Er weist auf die Bedeutung hin, die der Geschichte wegen ihrer pädagogisch-didaktischen Funktion in dem gesamten Erziehungssystem zufällt und deutet verschiedene Möglichkeiten bei der Gestaltung des Lehrplans in der zweiten Phase der gesteuerten Oberstufe an. Damit ist die Diskussion über diese Problematik eröffnet.

¹² Učni načrt za skupno programsko osnovo v prvi fazi usmerjenega izobraževanja, predmet zgodovina, osnutek, str. 1.

**Institut za historiju radničkog pokreta Hrvatske, YU-41000 Zagreb,
Opatička 10, izdaja že deveto leto**

ČASOPIS ZA SUVREMENU POVIJEST

Časopis v tematsko zaokroženih številkah obravnava izbrana poglavja iz novejših hrvaške in jugoslovanske zgodovine.

Za slovenske bralce sta med zadnjimi številkami še posebej zanimivi I/1975 in I/1977, ki objavljata razprave, dokumente in bibliografiji o zahodni oziroma severni jugoslovanski meji, o odnosih Jugoslavije z Italijo oziroma Avstrijo ter o položaju naših manjšin v teh dveh državah.